

SMART FLEXIBILITA - POTENCIÁL PRE VEREJNÉ PRIESTORY

SMART FLEXIBILITY - POTENTIAL FOR PUBLIC SPACES

doc. Ing. arch. Silvia Bašová, PhD.

ABSTRAKT

Aktuálne premeny verejných priestorov môžeme sledovať z hľadiska ich urbánnych a architektonických faktorov, z hľadiska socio – psychologických faktorov a tiež z hľadiska bezpečnosti a bezbariérovosti. Súčasný koncepty sa sústreďujú na bezpečnosť, optimalizáciu klimatických extrémov, sociálnu priehľadnosť, identitu, vitalitu a kvalitu exponovaných mestských priestorov. Metódou urbánnej flexibility možno pružne reagovať na zmeny a prispôbiť sa požiadavkám mesta a spoločnosti i ekologickým premenám na rôzne dlhý časový rozpon. Princíp flexibility je možné uplatniť pri koncepcií mestského designu, pri zmenách scény daného priestoru, pri náladách a efektoch farebnosti, hudby a svetla. Flexibilitou možno modelovať koncept funkcií a prevádzok, koncept zelene, koncept pešej a cyklo dopravy. Smart flexibilitou môže mesto zlepšiť bezpečnosť, inteligentnú prevádzku a posilniť informovanosť návštevníkov.

Kľúčové slová: *flexibilita, vitalita verejných priestorov, flexibilita - potenciál verejných priestorov*

ABSTRACT

Current changes in public spaces can be monitored in terms of their urban and architectural factors, socio-psychological factors, and security and barrier-free. Current concepts focus on security, optimization of climate extremes, social transparency, identity, vitality and quality of exposed urban areas. Urban flexibility can flexibly respond to changes and adapt to city and society demands and to ecological change for a variety of time spans. The flexibility principle can be applied to the concept of city design, changes in the scene of the space, the moods and effects of color, music and light. The concept of functions and operations, the green concept, the concept of walking and cycling can be modeled by flexibility. With smart flexibility, the city can improve security, intelligent traffic, and enhance visitor awareness.

Key words: *flexibility, vitality of public spaces, flexibility as potential of public spaces*

1 ÚVOD

Populácia v mestách má rastúcu tendenciu, čo znamená stále sa zvyšujúcu koncentráciu ľudí v stredných a veľkých mestách. Tiež to znamená koncentráciu pešieho života na centrálnu mestskú pozíciu, na najvýznamnejšie ulice, pešie osi, námestia, nábrežia, parky. Ťažiskový verejný priestor je najkoncentrovanejším peším priestorom mesta. Vo svojej stavebnej podstate je tektonicky pevným miestom, ale vo svojej exteriérovej scéne je otvoreným a premenlivým fenoménom mestskej štruktúry. Doliehajúce súčasné urbánne problémy verejných priestorov z hľadiska narušenej klímy, z hľadiska sociálnej krízy, rastu anonymity, straty identity a humánnych parametrov až po nečakané teroristické útoky rozvírili v posledných rokoch aj istotu stabilizovaných mestských priestorov. Čím je miesto exponovanejšie a navštevovanejšie miesto, tým viac ohrozené. Vnímanie podnetov a impulzov mesta, zvlášť z horizontu jeho priameho účastníka - chodca, nás privádza k zážitkovému pohľadu na mesto. Je to pohľad z

kvalitatívnej roviny, ktorá integruje urbánne, architektonické, designérske a sociálne hľadiská. Kvalitné mesto s jeho najatraktívnejšími verejnými priestormi sa prezentuje svojou dynamikou, vŕahuje nových návštevníkov, zhodnocuje svoj potenciál a potvrdzuje génia loci. Vrstvenie dejov v čase a priestore sa kumuluje práve na scéne námestia a vo verejných priestoroch. Táto scéna je pevným oporným bodom, ku ktorému urbánna štruktúra graduje a hierarchicky sa zahusťuje. Námestie tu plní najvýznamnejšiu úlohu priestorovej osnovy mesta. Tieto verejné priestory sú v súčasnej situácii vystavené aj mnohým ohrozeniam. Pri prehliadaní týchto faktorov dochádza k environmentálnym, funkčno – prevádzkovým, dopravným a sociálnym ohrozeniam, čím sa dostávame k degradácii kvality vnútromestskej štruktúry. Pribúdajú straty pešieho života a straty v zážitkovej rovine. Sociologické prieskumy, ktoré sledujú priebeh sociálnych procesov a javov sledujú dopad urbánnych premien na sociálne subjekty, ktoré daný priestor vyplňujú. Metódami flexibilných urbánnych vstupov možno verejný priestor kvalitatívne zlepšovať, modelovať a jeho scénu variantne modelovať. Straty je možné premieňať na zisky pešieho života a ohrozenia premieňať na mestotvorné potenciály.

2 FLEXIBILITA AKO METÓDA PREMENY VEREJNÝCH PRIESTOROV

2.1 Súvislosti flexibilných premien verejných priestorov na iné urbánne koncepcie

Flexibilita premien verejných priestorov je metóda nadväzujúca predovšetkým na potenciál pešieho života. Koncepcia „miest pre ľudí“ od dánskeho urbanistu Jan Gehla pioniersky zdôraznila v prehustenej doprave významné miesta – póly stretávania ľudí, predovšetkým peších, ich pešiu dostupnosť a atraktivitu mestského prostredia. [5] Množstvo prvkov, lákajúcich k prechádzke, k zastaveniu a posedeniu v mestskom verejnom priestore vytvorilo nový mestský model: podstatne viac ľudí sa zdržiava v meste a chodí pešo.“ [6] Kvalitné verejné priestory vytvárajú atraktívnejšie mestá. Gehl sa zapisuje do povedomia architektov a urbanistov predovšetkým publikáciami „Life between buildings“ a „Cities for people“ ktoré synteticky nadväzujú na diela jeho predchodcov ako sú Camillo Sitte, Jane B. Jacobs, Leon Krier a ďalší. Skúmanie verejných priestorov a ich flexibilné premeny s metódu Space Syntax koncipujú prístup, ktorý skúma vzťahy medzi priestorovým usporiadaním a radom sociálnych, ekonomických a environmentálnych javov. Tieto javy zahŕňajú vzory pohybu, povedomie a interakcie; hustotu; rast miest a spoločenské diferenciacie, tiež otázky bezpečnosti. [9] Metóda flexibility súvisí aj s metódou urbánnej akupunktúry Jaime Lerner [7]. Ide o urbanisticko - ekologickú teóriu, ktorá spája urbanistické navrhovanie s teóriou akupunktúry z tradičnej čínskej medicíny. Táto metóda zobrazuje mestá ako živé, dýchajúce organizmy s citlivými bodmi, ktoré vyžadujú opravu. Projekty udržateľnosti slúžia ako ihly, ktoré oživia celok tým, že vyliečia jeho časti [7].

2.2 Flexibilita ako metóda premien verejných priestorov

Peší pohyb v meste je trasovaný a smerovaný k cieľovým destináciám. Hoci v ideálnom pôdoryse sa môže javiť ako bezkolízny, reálne stretnutie s priestorom ponúka množstvo iných súradníc, ktoré podporujú, či popierajú koncept prvotnej urbánnej trasy a jej kvalitu. Flexibilná metóda premien verejného priestoru v kultúrno - spoločenských póloch mesta prináša aj nový kapitál premien: intelektuálny a sociálny, demokratický, kultúrny, environmentálny, technický a finančný [3]. Variantnosť narastá rozšírením možností využitia existujúcej osnovy verejných priestorov pre vitalitu daných lokalít. Princípom flexibilného modelu je zistiť, ako implementovať novú flexibilnú štruktúru do existujúcich miest, nakoľko zvyšovať hustotu zástavby a ako zjednodušiť orientáciu v území. Smart flexibilita prináša interaktívne využitie mobiliáru námestí, parteru domov a podlúbií, ulíc, nábreží a parkov. Flexibilita tu funguje ako

schopnosť adaptácie, schopnosť prispôsobenia urbánneho priestoru novým podmienkam lokality pre ich časopriestorovú vitalitu. Flexibilné a kreatívne mestá budúcnosti sú urbánne inkubátory sociálnych a kultúrnych premien našich miest. Medzi ich nevyhnutné predpoklady patrí prepojenosť s okolím, otvorenosť pre návštevníkov, výnimočná kvalita, atraktivita a zrozumiteľný image. [4] Tieto miesta však majú poskytovať nielen atraktivitu, ale aj bezpečnosť, spokojnosť a univerzálny design. Takto sa môžu stať demokratickým fórom, k čomu boli vo svojom historickom vývoji predurčené. Nestačí ideálny verejný priestor. Súčasným ohrozeniam treba predchádzať. Z hľadiska všeobecnej bezpečnosti peších treba pristúpiť k opatreniam v dôsledku nečakaných udalostí klimatického či spoločenského charakteru. Z hľadiska eliminácie strát pešieho života treba podporiť dominantné pešie trasy a uzly, posilniť kultúrnu silu a identitu významných miest mesta, eliminovať funkčnú prázdnotu a nudu na námestiach, úbytok vitálnych funkcií a tiež privatizáciu verejného priestoru [1]. Stratégia vyššej urbánnej flexibility využíva simulovanie situácií ohrozenia a umožňuje nastaviť scenáre zmien v prípade invazívnych situácií. Vyššia flexibilita verejných priestorov funguje s princípom urbánnej životaschopnosti a udržateľnosti. Význam tejto vyššej flexibility uvádza výskum Picketta, Cadenassa a Grova: „Životaschopnosť sa môže stať základným nástrojom na dosiahnutie tejto integrácie.“ [8]

Obr. 1 Flexibilita ulice - vkladá príležitostné scenáre pre peších na Štúrovej ulici, Bratislava
http://www.bratislava.sk/rozlucka-s-letom-2017/g-130793/id_obrazky=287832&typ_sady=1&p1=11030573

2.3. Flexibilita verus ohrozenia verejného priestoru

Súčasná urbánna situácia v európskych mestách čelí novým rizikám a ohrozeniam: klimatická kríza, sociálna kríza, dopravné problémy, neistota z nečakaných teroristických útokov. Metóda flexibilných

premier verejných priestorov predpokladá variantné scenáre. Flexibilitou je možné dosiahnuť väčšiu atraktivitu i vyššiu bezpečnosť miest mesta. Flexibilný koncept verejných priestorov sa dotýka týchto strát a ohrození:

- Environmentálnych: strata ekologickej rovnováhy mesta, nárazová intenzita a periodicita zrážok, zmeny v prúdení vetra, frekvencia extrémnych prejavov počasia, invazívne druhy zelene, svetelný smog, akustický smog;
- Funkčno – prevádzkových a dopravných: strata vitality a atraktivity, nadmerné obsadenie priestorov statickou dopravou, dlhé dochádzkové vzdialenosti k mhd, opustené prevádzky;
- Urbánno – architektonických: absencia designu verejných priestorov, strata mierky, atmosféry, zelenej infraštruktúry, strata orientácie, identifikácie, reklamný smog;

Smart flexibilitou je možné modelovať základný urbanistický koncept a eliminovať ohrozenia a straty:

- Vytvárať variabilnú bezbariérovú scénu verejného priestoru pre rôzne vekové kategórie a záujmy;
- Adaptovať priestor na štyri ročné obdobia, na nečakané udalosti a vnášať aj klimatické opatrenia;
- Prispieť interaktívnymi prvkami a novými technológiami k orientácii a záujmu o priestor.

**Obr. 2 Flexibilita priestoru – letné využitie Hviezdoslavovho námestia, Bratislava na mestskú obývačku, nástup na promenádu oživený mobiliárom zelene a gastro-jednotkami, Barcelóna, Španielsko
foto autora**

2.4. Flexibilita sa spája s participatívnosťou

Dôraz pri koncepciách pretvárania verejných priestorov flexibilnou metódou je oveľa úspešnejší, ak sa viaže už od začiatku na dialóg medzi mestom, obyvateľmi a investorom. Mnohí občania a občianske zoskupenia by sa chceli viac angažovať v rozhodnutiach o priestoroch, ktoré ich reprezentujú a ovplyvňujú ich okolie a kvalitu života. Treba im ponúknuť priestor. Názory občanov a ich pozícia musia byť partnerské od začiatku spustenia idey projektu. [1] V priebehu koncepčného, plánovacieho a projekčného procesu sa rozvíja prístup a dialóg formou participácie na návrhu mestského designu. Verejný priestor je súčasťou každodenného života a všetci jeho účastníci môžu participovať na dobrom návrhu a realizácii [2]. Podľa

[11] je potrebný tento dialóg aj vo fázach akceptácie sociálnych požiadaviek obyvateľov mestom a nakoniec pre aplikáciu trvalo udržateľného systému vo využívaní konkrétneho verejného priestoru.

Obr. 3 Metóda flexibility zóny na príklade Obchodná ulica, Bratislava
 Hľadanie flexibilných pozícií uzlov, ulice, hĺbkových dvorov. Systém zazelenenia dvorov a pavilónov vo dvoroch proti klimatickým ohrozeniam. Študentský projekt „Flexibilné mesto“, FA STU Bratislava.
 Študenti: Bc. Laura Foltínová, Bc. Veronika Mandincová, ped.: Doc. Ing. arch. Silvia Bašová, PhD.
 foto z archívu autora

Názory občanov môžu byť na verejnom fóre konfrontované aj so študentskými projektmi, ktoré môžu predchádzať súťažiam a konkrétnym zadaniam. Týmto sa otvorí širšia diskusia a môže zabrániť aj nečakaným stretom a petíciám. Študentský projekt „Flexibilné mesto“ na FA STU si takto študenti vybrali ako atraktívnu a verejnou diskutovanú tému, tému na riešenie metódou flexibilných konceptov.

ZÁVER

Verejné priestory sú vystavené novým rizikám a ohrozeniam. Flexibilný koncept verejných priestorov môže ponúknuť viac alternatív využitia priestoru, viac ekologickej rovnováhy v meste, viac bezpečnosti a využitia smart designu. Prináša nové typy aktivít, nové funkcie pre miesta stretnutia, viac komunikácie a interakcie. Verejné priestory s princípom dánskeho urbanistu Jan Gehla: „najprv život, potom priestor, a nakoniec budovy“ majú šancu vzniknúť, resp. byť pretvorené i dnes. [6] Kvalitný a estetický verejný priestor so sociálnymi impulzmi, rôznorodými funkciami, aktivitami je priestor s ľudskou mierkou, trvalo

udržateľný, zdravý, bezpečný a ľahký na údržbu, s prevahou pešieho pohybu a optimálnou organizáciou dopravy, priestor jasne artikulovaný verejnými a súkromnými zónami [10]. Flexibilný model dáva šance prekonať straty i ohrozenia verejných priestorov.

Použitá literatúra

- [1] BAŠOVÁ, Silvia - Lucia ŠTEFANCOVÁ. *Mestský priestor - straty a zisky pešieho života*. Czech Journal of Civil Engineering, Vol. 1, Iss. 1, 2015, s. 51, [online]. ISSN 2336-7148.
- [2] CARMONA, Matthew, Steve TIESDELL, Tim HEALTH, Taner OC: *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, Routledge, Architectural Press Elsevier, 2010. ISBN – 13: 978-1-85617-827-3.
- [3] EUROPEAN URBAN KNOWLEDGE NETWORK (EUKN) [online]. [2017-10-11]. Dostupné z: <http://www.eukn.eu/>
- [4] FALLAH, Masoud, MASOUD Mohammad, NAVAIE, Asadallah. *Role of resilient and flexible urban space in disasterManagement*. Bulletin of Environment Pharmacology, Life Sciences, Vol.3, Issue III 2014, Academy for Environment and Life Sciences, India [online]. ISSN 2277-1808.
- [5] GEHL, Jan. *Život mezi budovami*. Nadace Partnerství, Brno, p. 202, 2000. ISBN 8085834790.
- [6] GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Nadace Partnerství, Brno, s. 13, s. 199. ISBN 978-80-260-2080-6.
- [7] LERNER, Jaime: *Urban Acupuncture*, Island Press 2014. ISBN 9781610917278.
- [8] PICKETT, S.T.A., M.L. CADENASSO, J.M. GROVE: *Resilient cities: meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms*. Landscape and Urban Planning 69, Elsevier, 2004. doi:10.1016/j.landurbplan.2003.10.035
- [9] RATTI, Carlo. *Space Syntax: Some Inconsistencies*. Environment and Planning B, Volume: 3 issue: 4, 2004, <https://doi.org/10.1068/b30>
- [10] ŠTEFANCOVÁ, Lucia. *Metódy prístupu pri navrhovaní nových verejných priestorov vo vidieckych sídlach - prípadová štúdia Bernolákovo*. Czech Journal of Civil Engineering [elektronický zdroj]. Vol. 2, iss. 1 2016, s. 108-114, [online]. ISSN 2336-7148.
- [11] Smart Communities. California Institute for Smart Communities. (2001). *Smart Communities Guide Book*. [online]. [2017-18-11]. Dostupné z: <http://www.smartcommunities.org/guidebook.html>